

Katılımcı Demokrasi ve Bütçeleme¹

Gökhan ÇOBANOĞULLARI, Department of Public Finance, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Erciyes University, Turkey; e-mail: gokhanc@erciyes.edu.tr

Ahmet Burçin YERELİ, Department of Public Finance, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Hacettepe University, Turkey; e-mail: aby@hacettepe.edu.tr

Participatory Democracy and Budgeting²

Abstract

Participatory budgeting, which was emerged at the end of 1980's and enables citizens to participate in a system that is in accordance with the free will to decide directly related to budget spending and priorities. This budgeting system showed a great development in recent years, particularly to ensure the direct participation of the public in local government budgeting process. Central and local governments will have a more democratic society by ensuring the participation of citizens in the budgeting process. In addition, participatory democracy and budgeting development is a need to provide national and regional development. In this study, participatory democracy concept has discussed in order to describe it comprehensively.

Keywords : Participatory Democracy, Participatory Budgeting, Governance.

JEL Classification Codes : H61, H72, H77.

Öz

1980'li yılların sonu itibariyle ortaya çıkan katılımcı bütçeleme anlayışı, vatandaşların, doğrudan bütçe harcamaları ve öncelikleri ile ilgili kararlara özgür iradesi doğrultusunda katılmasını sağlayan bir sistemdir. Bu bütçeleme sistemi son yıllarda büyük gelişme kaydederek özellikle yerel yönetimlerde halkın bütçeleme sürecine doğrudan katılımını sağlamaktadır. Merkezi ve yerel yönetimler bütçeleme sürecine vatandaşların katılımını sağlayarak daha demokratik bir yapıya sahip olabileceklerdir. Ayrıca ulusal ve bölgesel kalkınmayı sağlamak için katılımcı demokrasi ve bütçelemenin gelişmesine ihtiyaç vardır. Çalışmada öncelikle, katılımcı bütçelemenin daha iyi anlaşılabilmesi için bu uygulamanın temelini oluşturan katılımcı demokrasi kavramı ele alınacaktır.

¹ Bu makale Sosyoekonomi Derneği ile Hacettepe Üniversitesi Piyasa Ekonomisini ve Girişimciliği Geliştirme Merkezi tarafından Almanya'nın Münih şehrinde, 29-30 Ekim 2015 tarihlerinde düzenlenen "Birinci Uluslararası Sosyoekonomi Derneği Yıllık Buluşması"nda sunulan çalışmanın gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

² This article is the revised and extended version of the paper presented in "First International Annual Meeting of Sosyoekonomi Society" which was held by Sosyoekonomi Society and CMEE - Center for Market Economics and Entrepreneurship of Hacettepe University, in Munich/Germany, on October 29-30, 2015.

Anahtar Sözcükler : Katılımcı Demokrasi, Katılımcı Bütçeleme, Yönetişim.

1. Giriş

Katılımcı bütçeleme, 1980 yılından itibaren ortaya çıkan katılım araçlarından en başarılı olanlarının başında gelmektedir. Bu bütçeleme yaklaşımı ilk defa Brezilya'nın Porto Alegre kentinde uygulanmaya başlamış ve devamında bazı Latin Amerika ülkelerinde (Peru, Ekvator, Kolombiya) yaygınlaşarak Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Bugün Avrupa'da yüzden fazla şehirde katılımcı bütçeleme uygulamasına rastlanmaktadır (Sakinç & Bursalıoğlu, 2014: 1). Bu bütçeleme yaklaşımı son yıllarda büyük bir gelişme kaydederek, özellikle yerel yönetimlerde, halkın bütçeleme sürecine doğrudan katılımını sağlamaktadır.

Katılımcı bütçeleme anlayışını ele almadan önce bu uygulamanın temelini oluşturan katılımcı demokrasi kavramını anlamak gerekir. Katılımcı demokrasi kavramı bizi yerelleşme kavramına götürmektedir. Çünkü katılımcı demokrasi, demokrasi ve yerelleşme kavramları arasındaki ilişkinin daha güçlü olmasını sağlar. Demokrasinin en basit anlamda katılımı ifade eden olgusu oy verme yöntemidir. Ancak böyle bir yöntem ile seçmenlerin siyasi sürece katılımı, katılımcı demokrasinin varlığını tam olarak yansıtmamaktadır (Sakinç & Bursalıoğlu, 2014: 1). Kavramın daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle katılımcı demokrasi kavramı ele alınacaktır. Daha sonra katılımcı demokrasi fikrinin maliye alanına yansımaları ve katılımcı bütçeleme anlayışının doğuşu, işleyişi ve yöntemleri ortaya konulacaktır.

2. Katılımcı Demokrasi

Doğrudan demokrasi, eski Atinalılarda denendiği gibi, bir ayrımı farklı bir şekilde ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Karar alan ve yasa koyan birçok kurumun içinde bulunduğu büyük çoğunluk, katılımın sadece azınlıklar ile sınırlı kalmasını değil, aynı zamanda tüm vatandaş kitlesine yayılmasını garantilemiştir. Aynı şekilde Rousseau, kendini yönetme hakkına sahip olmayan birinin kendi hür iradesi ile karar alamayacağını ve ancak iktidar ve özgürlüğün bağdaştığı bir çerçeveye sadece doğrudan demokrasi ile ulaşabileceğini söylemiştir. Rousseau'nun, *Du Contrat Social*'inde, İngiliz halkının aslında özgür olmadığı, sadece parlamento üyelerinin seçilmesi sırasında özgür oldukları iddia edilerek, İngilizlerle alay edilmekte, "Üyeler seçilir seçilmez tekrar köleleşir" görüşüne yer verilmektedir. Rousseau'ya göre, kendini yönetme hakkını bir başkasına devrettiğinde kişi artık özgür değildir. Çünkü egemenlik hiç bir şekilde devredilemez ve bu hak halka aittir. Fakat önemli olan, halkın bu hakkı nasıl elinde tutacağı ve nasıl uygulamaya koyacağıdır. Bu bağlamda karşımıza doğrudan demokrasiye katkı sağlayan katılımcı demokrasi çıkmaktadır (Arblaster, 1987: 92).

Katılımcı demokrasi süreci aslında aşağıdan yukarıya doğru esnekliği ön planda tutan müzakereci bir yapıya sahiptir. Yerel yönetimler her durumda bu modeli uygulamaya da en azından "mahalle meclisleri", "halka açık toplantılar" gibi doğrudan demokrasi uygulamalarıyla seçmenleri sürecin içerisine dâhil edebilmektedirler. Fakat ne yazık ki bu uygulamalar katılımcı demokrasiyi yeterince yansıtmamaktadır (Sakinç & Bursalıoğlu,

2014: 2). Bu açıdan bakıldığında bir toplum, kendini yönetme şeklindeki demokratik yaklaşım idealine yaklaştıkça, halkın yönetime katılım oranı gittikçe artar ve bundan dolayı da yönetenlerle yönetilenler arasındaki geleneksel ayırım ortadan kalkmaya başlar. Bu doğrultuda, insanların kendi kendilerini yönetmelerine izin verilmesi, yönetim sorununa bir çözüm niteliğinde olacağı aşikârdır. Bu yüzden katılımcı demokrasinin sosyal yaşam içinde çeşitli etkileri mevcuttur. Ayrıca, katılımcı demokrasiyi politik bir araç veya yöntem olmaktan ziyade, hayatın içine entegre olmuş bir yapı olarak düşünmek daha doğru bir ifade olacaktır.

J.S. Mill katılımcı demokrasinin bir yaşam tarzı olması yani kamu kurumlarının alacağı her kararda halkın katılımının olması gerektiğini şöyle ifade etmiştir:

"Sosyal devletin bütün acil ihtiyaçlarını tamamen sağlayabilen tek yönetimin tüm halkın katılımıyla gerçekleştiği; her hangi bir katılımın, en küçük kamu görevi olsa bile, bu türden bir devlet için faydalı olduğu; katılımın her yerde, toplumun genel gelişim derecesi kadar büyük olması gerektiği ve devletin egemen iktidarın paylaşılmasının her şeyden çok arzulandığı gayet açıktır" (Mill, 1976'dan aktaran: Arblaster, 1987: 94).

Fakat demokrasi günümüzde hemen hemen her yerde, temsilcilik sistemiyle aynı anlamda kullanılmaktadır. Bundan dolayı da, yaklaşık olarak 150 yıl önce 'doğrudan' kelimesi, 'demokrasi' diye bilinen terim ile bütünleşmiştir. Ancak günümüzde etkisi olmayan bu kelime yerini dolaylı demokrasiye bırakmıştır. Tüm vatandaşların kişisel katılımını sağlamayacak kadar büyük olan toplumlara temsilcilik sisteminin uyarlanması tek çıkar yol olarak görülmüştür. Aksine bu sistemin açıkça görülebilen tehlikeleri mevcuttur ve temsilcilerin aslında halka ait olan gücü ve yetkiyi haksız yere kendilerine mal etmesi gibi bir risk bulunmaktadır (Arblaster, 1987: 119). Temsilcilik ise aslında Bevan'ın dediği gibi şöyle açıklanabilir:

Temsilci kişiyi, belli bir durumda, temsil ettiği insanlar nasıl davranacaksa öyle davranan kişi olarak tanımlayabiliriz. Yani kısacası onlarla aynı türden olmalıdır... Seçim, temsilciliğin sadece bir bölümüdür. Eğer seçilen kişi, kendini seçenlerin diliyle konuşursa, temsilcilik tam bir hale gelir... temsilci kendini seçenlerin değerlerini paylaşmalıdır; yani, onların gerçekleriyle uyum içinde olmalıdır. (Bevan, 1978'de aktaran: Arblaster, 1987: 121).

Temsilcilik uygulamasını diğer bütün sistemleri göz önüne alarak değerlendirdiğimizde en demokratik olarak düşüsek dahi, karşımıza Walter Whitman'ın şu ifadesi çıkmaktadır: "seçilenlerin bitmeyen cesaretini engellemek için önlemler alınsa dahi, yine de demokratik açıdan değerlendirdiğimizde, temsilcilik ilkesinin yapısında bulunan sorunlarla yüz yüze kalınacaktır" (Arblaster; 1987: 122). Ayrıca bugün birçok ülkede uygulanan temsili demokrasi sisteminin halkın gerçek gereksinimlerini karşılamadığı görülmektedir. Çünkü temsili demokrasi; toplum içinden vatandaşları, parlamento veya meclis adı verilen ortamda toplayarak doğrudan demokrasinin bir benzerini oluşturmaya çalışmaktadır. Ancak böyle bir durumda demokrasinin en temel taşı olan bireyin pasif bir rol üstlendiği görülmektedir. Bu yüzden, temsili demokrasinin yapısında bulunan problemleri ortadan kaldırmak için demokrasi kavramında yeni açılımlar aranmakta ve bunlardan ilki, vatandaşları süreçlere doğrudan katmayı hedefleyen katılımcı demokrasi

anlayışı; ikincisi ise toplulukları hedef alan çoğulcu ve çok kültürlü demokrasi anlayışı olmaktadır (Banger, 2011).

Bu problemlerin çözümüne ek olarak, modern teknoloji, politik tartışmalarda ve karar almada oldukça mükemmel bir biçimde uygulanabilir ve halkın doğrudan katılımını sağlayabilir (Arblaster, 1987: 125). Buna göre ülkelerin katılımcı demokrasiyi geliştirmek için demokratik sistemlerini modern teknolojilerle entegre etmeleri gerekmektedir. (Wolf, 1970: 34-37). Bunun yanında, merkezden uzaklaşarak küçük yerel toplulukları ya da fabrikalar, resmi daireler, kolejler ve okullar gibi kurumları ele aldığımızda, bu kurumların doğrudan katılım ilkesini benimseyerek yönetildiklerinde herhangi bir iletişim ya da büyüklük sorunu ile karşılaşmadığı görülmektedir (Arblaster, 1987: 125-126). Fakat modern toplumlarda doğrudan demokrasinin beklenenden daha az uygulanıyor olmasının nedeni pratik ya da teknik olmaktan ziyade politiktir. Çünkü iktidar ve yetki gücünü elinde tutanlar doğrudan demokrasiyi istemezler ve bu yöndeki girişimlerin önüne geçerler (Arblaster, 1987: 126). Bu durum doğrudan demokrasi dediğimiz katılımcı demokrasi anlayışının daha da yaygınlaşmasına engel olmuştur.

Katılımcı demokrasi iki temel okula ayrılmaktadır. Birincisi ampirik-analitik yönelimli, ikincisi ise daha çok normatif toplum ve siyaset kuramıyla alakalıdır. Normatif okul, genişlemeci veya katılımcı demokrasi anlayışına oldukça önemli katkılar sağlamıştır. Bundan dolayı katılımcı demokrasi normatif okulun merkezinde yer almaktadır. Bu okulda olması gereken durum, form, şartlar ve etkiler olarak incelenmektedir. Örneğin kamusal süreçlere oldukça fazla katılma ve çıkarların buluşmasının, çıkarların uyuşmasının, iletişimin, uzlaşmanın ve oy kullanma hakkına sahip olanlar arasında barışçı anlaşmanın tarzı olarak katılma gibi (Schmidt, 2002: 164-165).

Katılımcı demokrasi kuramı, oy kullanma hakkına sahip olan vatandaşların çerçevesini genişletmek ve oy verenlerin kamusal işler konusunda fikirlerini açıkça ifade edebilmesini sağlamak, irade oluşturmak ve karar aşamasına katılımını artırmak ve yoğunlaştırmak ister. Katılımcı demokrasi kuramında vatandaşların bu taleplerinin çeşitli gerekçeleri vardır. Bunların en başında gelen ise, seçmenlerin önceliklerinin dışsal değil, daha çok siyasal sürecin içsel büyüklüklerini kabul etmesidir. İçsel öncelikleri benimseyen katılımcı demokrasi, her vatandaşın ve oy kullanma hakkına sahip olanların tümünün siyasal iradesinin, siyasal iradenin oluşum aşamasının ve karar aşamasının önüne geçmediğini, bilakis bu aşamanın ürünü olduğu şeklindeki yol gösterici tezi izler (Schumpeter, 1950). Bu yol gösterici tez doğrultusunda bakıldığında katılımcı demokrasi anlayışının yönetim alanına kazandırdığı faydaları şöyle sıralayabiliriz (Banger, 2011):

- Demokratik model ile seçmenler karar mekanizmalarında yer alır, erk sahibi olur ve kararları etkilerler.
- Yurttaşlar pasiflikten kurtulup harekete geçerek alternatif ve dengeleyici paralel bir güç oluştururlar.
- Vatandaşların politikaya olan güvensizlik, ilgisizlikleri aşılabılır; yozlaşmanın önü alınabilir.

- Katılımcı demokrasi, hem bir karar verme aracı hem de bir iyileştirme sürecidir.
- Katılımcı demokrasi halkın sürekli eğitimini, katılımını ve birlikte karar verip iş yapabilmesini sağlar.
- Katılımcı demokrasi ortamında seçmenlerin politikayı seçim dışında da etkileme olanağı doğar.
- Katılımcı demokratik bir ortam vatandaşlara ödev ve sorumluluk yükler; yurttaş olmanın gereklerini kavramalarına yardımcı olur.
- Temsili demokrasinin yarattığı seçen ile seçilen arasındaki mesafeyi ortadan kaldırır.
- Katılımcı demokrasi sayesinde politikacı ile halk arasındaki ilişkisinin kesilmesi önlenir.
- Katılımcı demokrasi, bir krize girmiş olan temsili demokrasinin pek çok eksikliğini tamamlar ve onun aşılmasını sağlayarak demokratik gelişimin önünü açar.
- Aktif olmak isteyen vatandaşlara, kendilerine ilişkin kararlara katılma olanağı verir.

3. Katılımcı Demokrasi Anlayışının Maliye Alanına Yansımaları

Ülkeler kendi rejimleri doğrultusunda hizmet sundukları halkın gereksinimlerini belirlemek için çeşitli yol ve yöntemler kullanmaktadırlar. Bu yöntemler ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiği gibi gelişmiş batı toplumlarına bakıldığında halkın ihtiyaçlarının neler olduğunu ortaya koymak için oluşturulan, katılım yol ve yöntemlerinin doğrudan demokrasiye uygulama olanağı sağlaması açısından oldukça önemlidir.

Bu açıdan, katılma kavramının bireylerin seçimlerde oy vermesinin yanında kamu kurumlarında yönetime katılması, iş ve sosyal hayatta alınan kararlara katılması vb. gibi birçok olguyu içine aldığı görülmektedir. Bu alanda yapılan araştırmalara bakıldığında ise karşımıza siyasal katılım ve yönetsel katılma gibi kavramlar çıkmaktadır (Belli & Aydın, 2012: 138). Siyasal ve yönetsel katılım kavramlarından hareketle yöneticiler ve vatandaşlar arasında kurulacak bir iletişim modeli (katılımcı demokrasi) ile birlikte kamu kaynaklarının dağıtımında ortaya konulacak bütçe büyüklüğünün nasıl kullanılacağına vatandaşların karar vermesi ve karar alma aşamalarında vatandaşın doğrudan bulunması sağlanmış olacaktır. İşte burada da karşımıza yeni bir uygulama olan katılımcı bütçeleme sistemi çıkmaktadır.

4. Katılımcı Bütçeleme

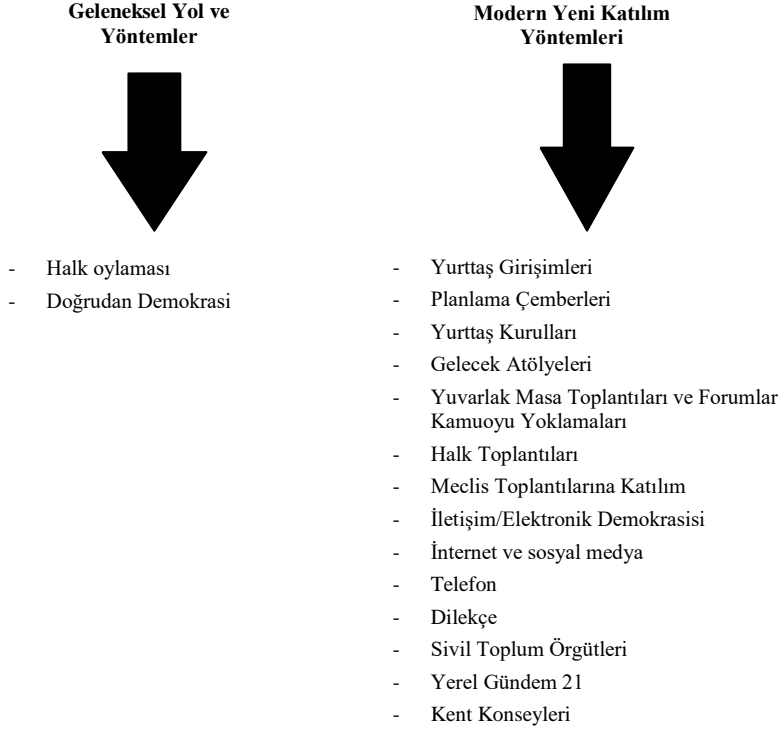
Katılımcı bütçeleme programlarının gelişimi incelendiğinde bu uygulamanın Brezilya'daki mevcut demokrasinin daha da güçlendirilmesine yönelik çabaların bir parçası olduğu görülmektedir. Brezilya'nın kültürel ve ekonomik yapısına bakıldığında ülke içerisinde yaşanan yolsuzluklar ve adam kayırmacılığının önlenmesi amacıyla katılımcı bütçelemeye yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmaların ilk önemli adımı 1988 yılında İşçi Partisinin iktidara gelmesi ve demokratik katılımı esas alan katılımcı bütçelemenin hayata geçirilmesidir. Bu bütçe türü ilk kez 1989 yılında Porto Alegre'de başlamış ve yoksul

halkın kamu harcamalarından daha fazla pay alabilmesi amacıyla uygulamaya konulmuştur (Wampler, 2000). Brezilya Demokratik Hareket Partisi (PMDB) tarafından katılımcı bütçelemenin yerel yönetimlerde uygulanabilmesiyle ilgili öneriler 1970’li yılların sonu ile 1980’lerin ilk yarısında çeşitli tartışmalara neden olmuştur. Katılımcı bütçeleme uygulamaları ile ilgili önerilerin PMDB’nin 1988 seçimlerinde Brezilya’nın Porto Alegre kentinde ve diğer 36 belediyede seçimleri kazanmasına neden olduğu düşünülmektedir. Aslında katılımcı bütçeleme Porto Alegre’de PMDB tarafından ortaya atılmış bir bütçeleme sistemidir (Meriç, 2013: 162). Daha sonraki aşamada, katılımcı bütçeleme yayılarak Porto Alegre’nin de üye olduğu yerel yönetim birliklerinde yer alan 8 belediyede de uygulanmıştır (Goldfrank, 2006: 6). Bu bütçenin uygulandığı 1989 ve 1990 yıllarında bin kişiden daha az sayıda katılımcı (vatandaş) sürece katılmıştır. 1992 yılına gelindiğinde ise bu uygulamaya katılım giderek artmış ve 8 bin kişiye ulaşmıştır. 1992 yılındaki seçimden sonra ise 20 binden fazla katılımcıyla devam etmiştir. Brezilya’nın Porto Alegre şehrindeki uygulamanın olumlu sonuçları alınınca katılımcı bütçeleme diğer ülkelerde de uygulanmaya başlamıştır. 2000 yılı Temmuz ayına gelindiğinde birçok kentte (100) katılımcı bütçelemeye yönelik farklı türde uygulamalar hayata geçirilmiştir (Wampler, 2000).

Brezilya’nın Porto Alegre kentinde ortaya çıkan katılımcı bütçeleme uygulaması demokratik mekanizmaları genişleterek, yerel düzeyde halk yönetimi vurgusunun geliştirilmesi için çalışan bir sistemdir (Yıldırım, 2008: 278).

Katılımcı bütçeleme, halkın, doğrudan bütçe harcamaları ve öncelikleri ile ilgili kararlara özgür iradesi doğrultusunda aktif bir biçimde katılmasını sağlayan sistem olarak tanımlanmaktadır. Katılımcı bütçeleme uygulamasını hayata geçirmek için birçok metod ve farklı uygulamalar mevcuttur (Sakinç & Bursalıoğlu, 2014: 2). Bu yöntemler, “Geleneksel Yol ve Yöntemler” ile “Modern Yeni Katılım Yöntemleri” olarak sayılabilir (Çukurçayır, 2002: 121-143):

Şekil: 1 Katılımcı Bütçeleme Yöntemleri

Kaynak: Çukurçayır, 2002: 121-143.

Yukarıdaki yöntemlerde görüldüğü gibi, katılımcı bütçeleme katılımcıların da sistemin içerisinde bulunmasını sağlayan bir yönetim yapısını benimsemiştir. Katılımcı bütçeleme anlayışının temelinde bireylerin ya da sivil toplum kuruluşlarının özgür iradeleri doğrultusunda gönüllü ya da düzenli olarak belirlenmiş bir takvim süreci içerisinde belediye bütçesinin hazırlanması kısmının tamamında olmasa da en azından harcamaların bir kısmı için karar verme sürecine katılmasını esas almaktadır (Goldfrank, 2006).

Katılım süreçlerinde vatandaşların bütçeleme sürecine katılımını artırmak için bazı temel unsurların belirlenmesi, sürecin daha başarılı olmasında oldukça önemlidir. Bütçeleme sürecinde vatandaş katılımını belirleyen temel unsurlar şöyledir (Ebdon & Franklin, 2006: 438):

Tablo: 1
Bütçelemede Vatandaş Katılımını Belirleyen Temel Unsurlar

<u>Unsurlar</u>	<u>Değişkenler</u>
Çevre	• Hükümet yapısı• Politik kültür
	• Yasal düzenlemeler• Nüfus büyüklüğü
	• Etnik çeşitlilik• Zamanlama
	• Bütçe tahsis türü
Süreç	• Katılımcılar (seçim yöntemi, üye sayıları, temsilciler)• Ödeme istekliliği/samimi tercihler
İşleyiş	• Halka açık toplantılar• Odak grupları
	• Simülasyonlar
	• Danışma komiteleri• Anket
Amaç ve Sonuçlar	• Çıkarıcılığın azaltılması• Bütçe hakkında katılımcıların eğitimi
	• Bütçe tekliflerine destek sağlanması• Karar almada girdilerin toplanması• Kaynak tahsisini değiştirmek• Güven aşlamak• Toplumsal birlik duygusu sağlamak

Kaynak: Ebdon & Franklin, 2006: 438.

Tablo 1’de görüldüğü gibi Ebron ve Franklin, katılımcı bütçelemede, vatandaş katılımını belirleyen değişkenleri 4’e ayırmaktadır. *Çevre, Süreç ve İşleyiş*’i bağımsız değişken olarak nitelerken *Amaç ve Sonuçları* bağımlı değişken olarak tanımlamıştır. Örneğin, *Çevre* unsuru açısından katılımcılık seviyesinin nasıl etkilendiğini ele alacak olursak, siyasi ortamın olumlu olmadığı bir bölgede vatandaşların katılımı olumlu olan bölgelere göre daha az olacaktır. Çünkü politik kültürün oluşmadığı, siyasi çatışmaların olduğu bir bölgede insanlar politika yapımcılar ile birlikte bir karar almak yerine kararlara uymayı tercih ederler. Ayrıca, nüfus büyüklüğü de katılım ortamını etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, büyük şehirlerde katılımın daha belirgin olduğunu söyleyebiliriz (Ebdon & Franklin, 2006: 438-439).

İşleyiş unsuru içinde yer alan halk toplantıları katılımcılık açısından oldukça önemlidir. Halk toplantılarına, halktan kişiler, kamuya açık bir ortamda bilgi edinmek ve kendi görüşlerini ifade etmek üzere davet edilir. Halk toplantıları vatandaşlara doğrudan bilgi vermekte yeterince iyi olmasa da, ön bilgi paylaşımı açısından oldukça iyidir (Ebdon & Franklin, 2006: 440). Bu toplantılar sayesinde, kısa sürede çok insana erişim sağlanarak bilgi verilebilmektedir. Ek olarak, vatandaş ile yetkililer arasındaki iletişim doğrudan yüz yüze yapılarak aradaki güven ortamı da pekiştirilmiş olmaktadır. *Amaç ve Sonuçlar*, vatandaş katılımı için önemli olan bir sonraki unsurdur. Bu unsur, hem katılımın hedeflerini hem de sonuçlarını değerlendirir. Katılım sürecinin başlangıcında öncelikle hedefler belirlenmelidir. Çünkü süreç tamamlandıktan sonra elde edilen sonuçlar ile başlangıçta belirlemiş olduğumuz hedefler karşılaştırılarak, bütçeleme sürecinde katılımcılığın ve etkinliğin değerlendirilmesi sağlanmış olacaktır (Ebdon & Franklin, 2006: 441). Bu açıdan, hedeflerin önceden belirlenmesi oldukça önemlidir.

Ayrıca, katılımcı bütçeleme uygulamasının demokratikleşme açısından da oldukça faydası vardır. Bunlardan en önemlisi gelir düzeyi düşük ve politik açıdan dışlanmış kesimlerin de karar alma sürecine katılma fırsatının bulunmasıdır. Diğer bir yandan bu tür bir anlayış ile birlikte halkın bütçeleme sürecine katılımının sağlanmasıyla açık ve toplumsal bir bütçeleme sürecinin oluşturularak geçmişten bu yana gelen yolsuzlukların ve benzeri sorunların ortadan kaldırılması hedeflenmektedir (Wampler, 2000).

Ancak katılımcı bütçeden bahsedebilmek için yukarıda bahsedildiği gibi sadece katılım kısmından bahsetmek yetmeyecektir. Bu yüzden katılım kısmı kadar bütçeden de bahsetmek gerekir. Kısaca bütçeyi, kurumların kaynak dağılımını düzenleyen mekanizma olarak nitelendirebiliriz. Dolayısıyla kurumun üzerindeki dağılımına katılımcının karar vereceği bir “kaynak” yoksa katılımcı bütçe süreci kozmetik bir uygulama olarak kalmaya mahkûm olacaktır (TEPAV, 2007: 3).

Yerel yönetimlere bakıldığında kaynaklar genellikle “zorunlu harcamalar” olarak adlandırılan personel ve idari giderlere, borç ödemelerine ve devam eden yatırımlara bile yetersiz kalmaktayken yeni yatırımlara ayrılacak kaynak ya hiç bulunamamakta ya da proje kredisi vb. yöntemlerle borçlanma yoluyla temin edilmektedir. Bundan dolayı, yerel yönetimler açısından mahalle düzeyinde katılım sonucu ortaya çıkan önceliklerin belirlenmesi, sonuç doğurmayan, bu nedenle bir süre sonra da itibarını yitiren bir uygulama olma riski taşımaktadır. Bu sebeple yerel yönetimlerin yatırım harcaması yaparken esnek bir yapıya kavuşturulması katılımcı bütçeleme için daha anlamlı olmasını sağlayacaktır (TEPAV, 2007: 3).

Katılımcı bütçelemeyle ilgili birçok ülkede çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamaların en yaygını belediye bütçesinin belirli bir oranının bir yatırım fonu olarak ayrılması şeklindedir. Aslında buna çoğunlukla katılımcı bütçe denilmektedir. Belirli toplumsal gruplar ise bu kaynak için yıllık yatırım stratejileri hazırlamaktadır. Bu grupların kararları yerel düzeyde önerilmekte ve tartışılmaktadır. Topluluklar yeni fon kaynakları için rekabete girmeye zorlanmamaktadır. Aksine sınırlı kaynakların daha etkin kullanılması için yerel otoriteler ile birlikte çalışmaktadırlar (Community Pride Initiative, 2005: 6).

Katılımcı bütçe sürecini “katılımcı” yapan etmenleri ise dört gruba ayırabiliriz:

- Ne kadar vatandaşın ve örgütün katılarak öncelik tercihini beyan ettiğini ifade eden “katılımın niceliği”³,
- Öncelik tercihlerinin nasıl gerekçelendirildiği, tercihlerin bilgiye dayalı olup olmadığı ile ilgili olarak “katılımın niteliği”,
- Tercihlerin hizmetlere ne ölçüde dönüştüğünün ve sürecin yaşam kalitesine katkısının izlenebilirliği ve
- Oyunun kurallarının nasıl belirleneceği ve sürecin nasıl yönetileceğidir.

Burada önemli olan nokta, “katılımın niceliği ve niteliği” ifadesinin bütçeleme sürecine ne kadar yansıtılıp ne kadar yansıtılmadığı ile ilgilidir (TEPAV, 2007: 3). Bu bağlamda, katılımın niceliği için esas olan ölçüt, vatandaşların kolay bir şekilde bütçeleme sürecine katılabilmesini sağlanması ve katılımcıların toplumun geniş bir kısmını temsil eder nitelikte olmasıdır (Ebdon & Franklin, 2004: 35-36). Bu açıdan, dünya örneklerine bakıldığında ise, 1,3 milyon nüfuslu Porto Alegre’de 1989 ve 1990 yılında bin kişiden daha az sayıda vatandaş sürece katılmışken, ilerleyen yıllarda bu sayı giderek artmış ve 1992 yılındaki seçimden sonra 20 binden fazla katılımcıyla birlikte süreç uygulanmaya devam etmiştir (Wampler, 2000: 24).

5. Katılımcı Bütçe Örnekleri

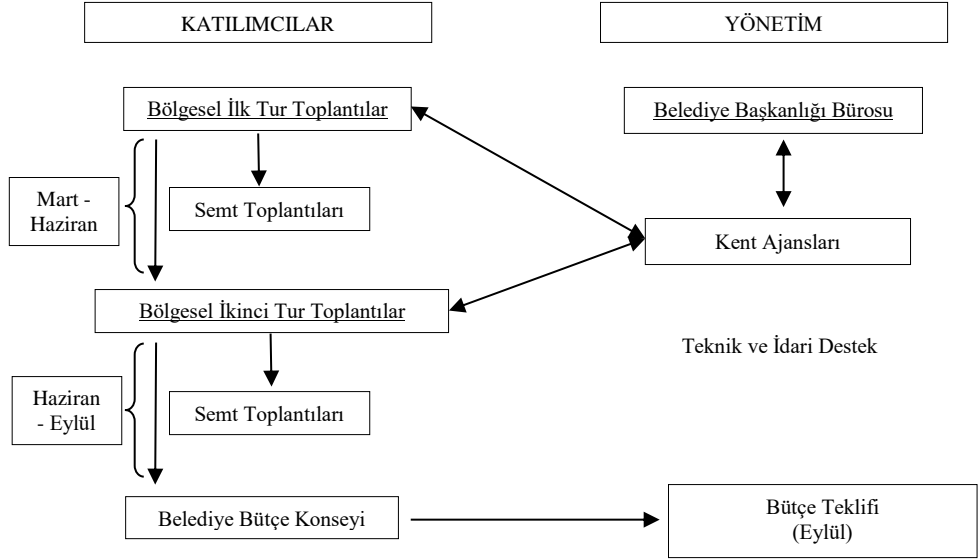
5.1. Porto Alegre Modeli

Katılımcı bütçeleme ile ilgili olarak kesin bir model olmamakla birlikte süreç açısından bazı ilkeler mevcuttur. Şekil 2’de Brezilya’da uygulanan katılımcı bütçeleme sisteminin şematik gösterimi yer almaktadır. Şekilde görüldüğü gibi bütçeleme sürecinin ilk aşamasında bilginin dağıtımı, politikaların tartışılması ve halk tarafından seçilmişlerin belirlenmesi tamamlanmaktadır. Daha sonra bölgesel ve semt toplantılarında belirli bir takvim süreci içerisinde katılımcılar sorunların tespiti ve hizmetler için ayrılacak kaynak tahsisi konusunda görüşlerini belirtmektedirler. Sürecin ikinci aşamasında, yönetimin gelecek mali yıl içinde uygulanacak politikaları ve projeleri ortaya koyulmaktadır. Fakat nihai kararlar bölgesel toplantılarda verilmektedir. Kaynakların tahsisinde yaşam kalitesi endeksi ve bölgedeki katılım ve tartışma süreçlerinin sonuçları dikkate alınarak karar verilir. Katılımcı bütçeleme sürecinin son aşamasında ise, kent yönetimleri tarafından hazırlanan bütçe teklifleri belediye başkanlarına gönderilir. Son olarak katılımcı bütçelemede, seçilen

³ Doğrudan bireysel katılımı hedefleyen uygulamalar olabileceği gibi ağırlıklı olarak sivil toplum örgütlerinin katılımını hedefleyen süreçler de olabilir. İdeal olarak uygulama hem coğrafi olarak (ör: mahalle bazında) bireysel katılımı, hem de tema veya sektör bazında örgütlenmiş kuruluşları (mesela kent konseyine katılım boyutuyla) farklı aşamalarda da olsa sürece katabilmelidir (TEPAV, 2007: 3).

projeler belediye meclislerinde onaylanır ve bütçe artık uygulanmak için hazır hale gelir. (Wampler, 2007: 28-30).

Şekil: 2
Yıllık Katılımcı Bütçeleme Döngüsü (Porto Alegre)

Kaynak: Wampler, 2000: 9.

Katılımcı bütçeleme sistemlerinde katılım iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi, bölgesel meclisler kurulması yoluyla vatandaşların sürekli ve düzenli bir şekilde toplantılar yapmasının sağlanmasıdır. Bu bağlamda, bu meclisler katılımcı bütçeleme meclisleri veya bölgesel meclisler olarak adlandırılmaktadır. İkincisi, toplantıların tematik konular temelinde düzenlenmesidir. Bu açıdan, yerel sorunların belirlenmesi ve bu sorunlara karşı çözüm projelerin ortaya konulması amacıyla (örneğin kentin hangi bölgesine ne büyüklükte ve hangi amaçla park yapılması yönünde bir talebin görüşülmesi gibi) yapılan toplantılarda kaynak savurganlığının önlenmesi de sağlanmaktadır (Sakinç & Bursaloğlu, 2014: 5).

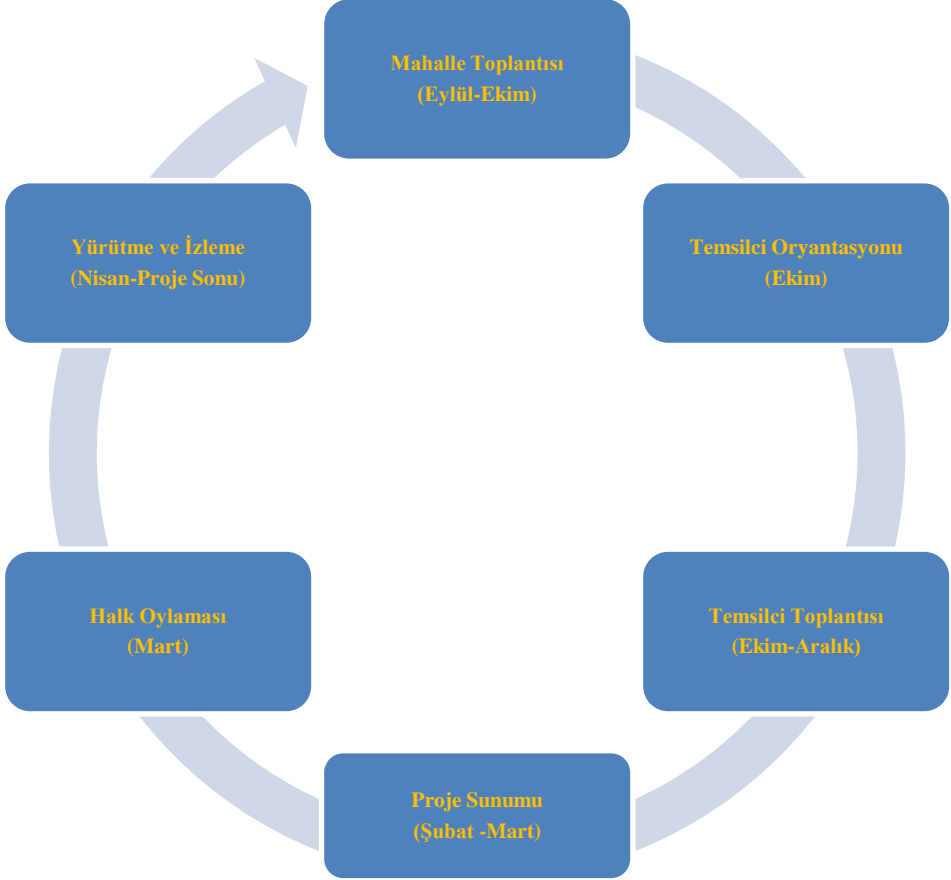
Katılımcı bütçelemeye kırsal katılım açısından bakıldığında katılım, hem amaç hem de araç olmaktadır. Katılım, farklı çıkarları ve fikirleri olan kişileri ve grupları bir araya getirerek uzlaşma ve müzakere kültürünün gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu açıdan, demokrasinin daha da gelişmesini ve sosyal bakımdan dışlanmış kişi ve gruplara söz hakkı tanınmış da olmaktadır. Bu durum da demokratikleşmenin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Buna ek olarak katılımcı modeller, kıt kaynak sorununa çözüm getirmektedir. Bu sayede mahalli idarelerin bütçelerin planlanmasında projeler arasından en uygun olanının seçilmesine bu sitem yardımcı olacaktır. (Sakinç & Bursaloğlu, 2014: 5).

5.2. New York Modeli

Katılımcı bütçeleme anlayışı Amerika Birleşik Devletleri'nde yıllar içinde yaygınlaşmıştır. 2015 yılında New York eyaletinin 27 bölgesinde, yerel projeler için 30 milyon doların üstünde olan bir fonun nasıl dağıtılacağına, mahalle toplantıları, temsilci toplantıları, proje sunumu ve oylama süreciyle karar verilmiştir. Yani, New York belediyesi yerel projelerin hazırlanması ve uygulanması sürecine halkın katılımı sağlayarak karar almaktadır. Bu da demokrasi ile yerel yönetimler arasındaki ilişkinin daha sağlam olmasını sağlamaktadır. New York Şehir Konseyi'ne göre, katılımcı bütçe uygulamaları New Yorkluların ilgisini çekmekte, toplumun birlik ve beraberliğini güçlendirmektedir. Buna ek olarak, Kuzey Amerika'da uygulanan katılımcı bütçe uygulamaları içerisinde en geniş katılımcı bütçeleme süreci New York Şehir Konseyi tarafından yürütülmektedir. Katılımcı bütçeleme dil, din, ırk, cinsiyet ve gelir durumuna bakmaksızın (düşük gelire çalışan işçiler, sınırlı İngilizce bilgisi olan göçmenler ve gençler vb.) bütün New Yorklulara oy kullanma hakkı vermektedir. Böylece tam anlamıyla bir sivil diyalog ortamı sağlanmaktadır. 2014 yılında, çeşitli yerel projeler hakkında 51.000'in üzerinde New Yorklu kaynakların fonlanması için oy kullanmıştır. New York Modelinde Katılımcı Bütçeleme Süreci şu şekilde işlemlenmektedir (<www.pbnyc.org>, 22.09.2015):

- **Mahalle Toplantısı (Eylül-Ekim):** Her bölgede halk toplantılarında katılımcı bütçe hakkında halk bilgilendirilir ve yöre halkının ihtiyaçları tartışılır; ayrıca beyin fırtınası yoluyla projeler oluşturulur ve bütçe delegeleri belirlenir.
- **Temsilci Oryantasyonu (Ekim):** Gönüllü bütçe delegeleri bütçe süreci, projenin geliştirilmesi ve anahtar harcama alanları hakkında bilgilendirilir ve sonrasında komiteler oluşturulur.
- **Temsilci Toplantısı (Ekim-Aralık):** Meclis üyeleri ve diğer uzmanların desteklemesiyle birlikte, delegeler bütün proje teklifleri içinden halkın öncelikli projelerini hayata geçirmek için bir araya gelirler.
- **Proje Sunulması (Şubat-Mart):** Delegeler, seçilen projelerin revize edilmesi için yöre halkından tekrardan geri dönüşler alırlar ve geri dönüşler doğrultusunda projeleri revize ederler.
- **Halk Oylaması (Mart):** Bölge içerisinde kurulan oy kullanma merkezlerinde projelerin fonlanması için bölge sakinleri oy kullanırlar.
- **Yürütme ve İzleme (Nisan'dan sonra):** Meclis üyeleri kent bütçesine eklemek için, kazanan katılımcı bütçe projeleri dahil, Kent Konseyi Maliye Departmanının öncelik verdiği harcamaları teklif ederler; topluluk üyeleri süreci değerlendirerek projelerin uygulanmasını denetlerler.

Şekil: 3
Yıllık Katılımcı Bütçeleme Döngüsü (New York)

Kaynak: (www.pbny.org)

6. Sonuç ve Değerlendirme

1980’li yılların sonu itibariyle ortaya çıkan katılımcı bütçeleme anlayışı aslında katılımcı demokrasi kavramının bir uygulanan biçimidir. 1990’lı yıllardan sonra dünyanın birçok bölgesinde uygulama şansı bulan bu yaklaşım oldukça tartışılan bir uygulama olmuştur. Muhakkak son otuz yıl içinde yeryüzünün pek çok ülkesinde katılımcı bütçeleme ile ilgili uygulamalara rastlanmaktadır. Bu çalışmada uygulamanın ilk başladığı Porto Alegre ve önemli bir büyükşehir modeli olan New York örneklerinden hareketle konunun Maliye bilimi açısından önemine odaklanmaktadır.

Katılımcı bütçe uygulaması merkezi yönetimden ziyade yerel yönetimlerin ilgi odağı haline gelmiştir. Bu da aslında son derece doğal bir gelişim seyri olarak kabul edilebilir. Tarihsel açıdan bakıldığında ilk demokratik tecrübenin yaşandığı Girit adası aslında kapalı bir coğrafyadır ve ada halkının davranış kalıpları, sosyoekonomik, sosyokültürel ve sosyopsikolojik özellikleri Akdeniz kıyılarındaki sair topluluklara göre daha homojendir. Halkın siyasal karar alma sürecine doğrudan katılımı açısından nispeten daha elverişli şartlara sahiptir. M.Ö. 3.500 yıllarına kadar dayanan Girit uygarlığı yıkıldıktan sonra Balkanlarda şekillenen şehir devletleri ve bunların en önemlilerinden biri olan Atina günümüzün temsili demokrasi anlayışının felsefi temellerinin atıldığı coğrafyalardır. Bu dönem M.Ö. 500'lü yıllara kadar gitmektedir. Atina sitesinin o yıllarda nüfusunun 250.000 ile 300.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Halkın doğrudan siyasal karar alma süreci giderek zorlaşmış ve temsili demokrasi karar alma süreci açısından daha doğru bir yol olarak kabul edilmeye başlamıştır.

Ardından gelen büyük merkezi krallıklar ve imparatorluklar ise tarih boyunca totaliterizm ağırlıklı bir yapıda mutlakiyet ile meşrutiyet arasında gidip gelmişlerdir. Nihayet 20. yüzyıl demokrasinin yeryüzüne yayıldığı bir dönem olarak tarihte yerini almıştır. Ancak bu yüzyılda nüfus hızla artmış ve ortalama yaşam ömrü uzamıştır. Temsili demokrasi ile yönetilen ülkelerde halk iradesinin siyasal karar alma sürecine gerek merkezi gerekse yerel yönetimler düzeyinde tam olarak yansıyor yansımadağı giderek daha tartışılır hale gelmiştir.

Halk iradesinin dikkate alınmadığı dönemlerde, eğer halk mali konularda kendi inisiyatifini sürece dâhil etmek istiyorsa, baskıcı olduğunu düşündüğü yönetimlere karşı başkaldırmış ve krallarla halk arasında uzlaşmayı sağlayan toplumsal sözleşmeler imza altına alınmıştır. Bunların en önemlisi 1215 yılında İngiltere'de tahtın vekili Kral John'a imzalatılan Magna Carta Libertatum'dur. Bu belge ile Kralın mali yetkileri sınırlandırılırken, halkın rızası olmadan vergi alınamayacağı metne konulmuştur. Aslında halkın rızası olmadan vergi alınamayacağı gibi, halkın rızası olmadan yapılacak harcamalar da her zaman tartışmalı olacaktır. Benzeri şekilde halkın talebi olmadan sunulan kamu hizmetleri de halkın ödediği vergilerin israfı olarak değerlendirilebilecektir. Temsili demokrasi ile halkın temsilcilerinin elinde bulunan bütçe yapma yetkisinin kullanımı konusunda en tartışmalı olan konulardan biri ise bürokrat ve politikacıların rant kollama faaliyetleridir. Gerçekten de kamu tercihine ulaşmada yaşanan en ciddi sıkıntı ekonomik ve politik yozlaşmaya yol açan faktörlerdir ve bu faktörler ekonomik büyüme üzerinde çoğu zaman olumsuz etki yapmaktadırlar. Dolayısıyla halk iradesinin, özellikle bütçe hazırlık süreci ve uygulamaların denetimi üzerinde tam anlamıyla mevcudiyeti, demokrasiden beklenen etkinliğin ve verimliliğin elde edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu bağlamda demokrasiden beklenen etkinliğin ve verimliliğin yerel yönetimler düzeyinde, merkezi yönetime göre, daha belirgin olduğu herkesçe kabul edilen bir gerçektir. Ülkenin bütünü ilgilendiren konuları bir kenara bırakacak olursak, merkezi yönetimin yerel düzeyde izleyeceği politikaları dahi ülke genelinde uygulanan demokratik seçimler yolu ile belirlemesi çoğu zaman tartışmalı ve kimseyi tatmin etmeyen sonuçları beraberinde getirmektedir. Oysa yerel düzeydeki seçimlerde oy kullananlar izlenecek yerel politikalar hakkında daha tutarlı tercihlerde bulunabilmektedirler ve neyi talep ettiklerinin bilincinde

olmalarından ötürü yerel vergilere katlanma konusunda daha az reaksiyonlardır. Ancak burada eleştirilebilecek en önemli husus, 4 ya da 5 yılda bir önelirine gelen sandık marifetiyle tercih bildiriminde bulunmalarıdır. Kamu yönetimine talip olanların seçmenlere sunduğu ve seçmenlerin de oyladığı (kamu) hizmet demetlerinin bir bütün olarak oylanması arada bazı ayrıntıların gözden kaçırılmasına neden olabilmektedir. Bu oylamaların da 4 - 5 yılda bir yapılması ise politikacıları kısa vadeli düşünmeye ve hareket etmeye zorlamaktadır. Günümüz demokrasilerinin en önemli açmazı başarısız iktidarlarının bir sonraki seçime kadar iktidarı bırakmaya yanaşmamalarıdır.

Kamu adına hareket edenler ile onları seçenler arasındaki ilişkinin nasıl daha mükemmel olabileceği tartışmalarına bağlı olarak ortaya çıkan iyi yönetim kavramı, tarafların birbirlerine karşı olan sorumluluklarını da daha akılcı bir şekilde ortaya koymuştur. Bu bağlamda sorumlu kamu yöneticileri ve politikacılar, kamu kaynaklarının daha verimli ve etkin kullanılabilmesi maksadıyla, vergi ödeyenlerin harcamalara yönelik tercihlerini daha yakından takip etmeye başlamışlardır. Aslında bu yaklaşım ideolojik bir tercih olmaktan çok ahlaki sorumluluğa dayalı bir siyaset anlayışının sonucudur.

Bu yaklaşımdan hareketle katılımcı bütçeleme söylemiyle kavramsallaşan uygulamalar yerel demokrasinin önemli bir unsuru haline gelmiştir. Mali yerelleşmenin önemli bir ölçütü olarak ele alabileceğimiz bu bütçeleme anlayışı ile birlikte yerel yönetimler daha etkin ve daha verimli hizmetler ortaya koymaya başlamışlardır. Ayrıca bu yaklaşım yerel yönetimlerde demokrasi anlayışının daha da derinleştiği ve adem-i merkeziyetçi bir yapının ortaya çıktığının da göstergesi olmaktadır. Mali yerelleşmenin siyasi ölçütü olarak da ifade edebileceğimiz katılımcı bütçeleme anlayışı, ekonomik büyüme, kalkınma ve insani gelişmişlikle doğru orantılı bir gelişim seyri izlemiştir. Eğitim düzeyinin yükselmesi, mali konularda toplumun bilinçlenmesi, kamu hizmetlerinin sunumunda bu hizmetlerden yararlananların da söz sahibi olmak istemesi ve kamu yönetiminde iyi yönetim uygulamalarının yayılması katılımcı bütçeleme sürecinin gelişmesi ve güçlenmesi açısından önem arzeden sosyoekonomik gelişmeler olarak sayılabilir.

Yerel yönetim birimlerinin en önemlisi olan belediye bütçeleri ya merkezi yönetim tarafından sağlanan ya da yerel düzeydeki gelirlerden oluşmaktadır. Bu gelirlerin çoğunluğu personel ve idari giderler gibi sabit giderlerin karşılanmasında kullanılmaktadır. Ancak sabit giderler dışında kalan ödenekler genellikle yatırım için ayrılmaktadır. Bu ödeneklerin kullanılacağı yatırımlar hakkında alınacak kararlar, günümüzün temsili demokrasi anlayışının doğal bir sonucu olarak belediye başkanı tarafından belediye meclis üyelerine danışılarak belirlenmektedir. Katılımcı bütçeleme anlayışında bu tür yatırım harcamalarının nasıl kullanılacağı konusunda yerel hizmet alanında yerleşik olan seçmenlerin görüşlerine danışılarak karar alınması şeklinde bir yaklaşım benimsenmektedir. Bu doğrultuda, katılımcı bütçeleme, vatandaşla bütçe konularını ve kamu politikasını tartışma ve ilgili konularda karar verme imkânı sağlayan bir sistem olarak tanımlanabilir. Ayrıca bu sistemde vatandaş sadece oy vermekle kalmayıp aynı zamanda politika yapıcılarını da denetlemiş olmaktadır.

Katılımcı bütçeleme anlayışı günümüzün teknolojik gelişmeleri ile birlikte değerlendirildiğinde, temsili demokrasiden doğrudan demokrasiye dönüşü hızlandırabilecek dinamikleri de bünyesinde barındırmaktadır. Yapılacak belli hizmetler ve bunların sunumunda kullanılacak teknikler, bu hizmetler için yapılacak harcamalar ve hatta bu harcamalara öngülenecek kaynaklar hakkında yerel düzeyde kamuoyu yoklamaları yapabilecek teknik alt yapı her geçen gün daha da yagınlaşmaktadır. İsviçre kantonları, kantonal düzeyde, uzun yıllardan beri yukarıdaki konularda kanton sakinlerinin görüşlerine düzenli olarak başvurmaktadır. Hatta kanton bütçelerinde bütçe fazlası meydana geldiğinde bu fazlanın hangi tasarruf aracında değerlendirilmesinin uygun olacağı bile yerel düzeyde halka sorulmaktadır. Her biri aslında referandum sayılabilecek bu tür değerlendirmeler için uzun yıllar boyu klasik posta sistemi kullanılmış, basılı evrakların adrese postalanması ve adreslerden doldurulan evrakların geri toplanması şeklinde yapılan uygulama, son yıllarda elektronik postalar marifetiyle devam ettirilmektedir. Özellikle hukuki alt yapısıyla birlikte kayıtlı elektronik posta sisteminin kurulması ve işletilmesi, elektronik oylama yöntemlerini siyasal sistemin bir parçası haline getirmiştir. Böylece her konuda halkın kısa sürede kanaatini belirtebileceği bir referandum mekanizası geliştirilmiştir.

Katılımcı bütçeleme anlayışı, yerel yönetim, sivil toplum ve özel sektör arasındaki bağın daha güçlü olmasını sağlayarak, bölgesel politikalarda önceliklerin belirlenmesini, kamu kaynaklarının etkin kullanımını ve kaynak tahsisinde etkinliğin sağlanmasını, hizmet sunumunda şeffaflığın artmasını ve katılımcı demokrasinin daha da güçlenmesini sağlayan bir araçtır. Katılımcı bütçeleme anlayışının başarıya ulaşması için temel kriter vatandaşların ve diğer paydaşların sistem içerisine en erken aşamada dahil edilmesidir. Çünkü sorunlar karşısında ortaya konan çözümler politika yapıcılar tarafından önceden geliştirilirse, vatandaş kendi fikir ve görüşlerini paylaşmak için bütçeleme sürecinin içine girmeyi istemeyecektir. Bu sebeple katılımcı bütçeleme anlayışının başarısı vatandaşın ve diğer paydaşların siteme önceden dâhil edilmesinden geçmektedir.

Kaynaklar

- Arblaster, A. (1987), *Demokrasi*, (Çev. Nilüfer Yılmaz), Doruk Yayınları, Ankara.
- Banger, G. (2011), "Demokrasi, Katılımcı Demokrasi ve Yönetişim", <<http://www.duyuguncesi.net/?p=5439>>, 28.04.2015.
- Belli, A. & A. Aydın (2012), "Yerel Demokrasi ve Katılım: Kahramanmaraş ve Hatay İllerinin Karşılaştırılması", *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, 1-2 Ekim, 136-147; <<http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/Imagesimages/files/18.pdf>>, 07.05.2015.
- Bevan, A. (1978), *In Place of Fear*, London, Quarter Books.
- Community Pride Initiative (2005), *Bringing Budgets Alive (Participatory Budgeting in Practice)*, Oxfam UK Poverty Programme, UK.
- Çukurçayır, M.A. (2002), *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, Konya, Çizgi Kitabevi.
- Ebdon, C. & L.A. Franklin (2004), "Searching for a Role for Citizens in the Budget Process", *Public Budgeting and Finance*, 24(1), 32-49.

- Ebdon, C. & L.A. Franklin (2006), “Citizen Participation in Budgeting Theory”, *Public Administrative Review*, May/June, 437-447;
<<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-6210.2006.00600.x/epdf>>, 20.04.2015.
- Goldfrank, B. (2006), *Lessons from Latin American Experience in Participatory Budgeting*, <<http://www.internationalbudget.org/themes/PB/LatinAmerica.pdf>>, 07.05.2015.
- Meriç, M. (2013), “Bütçe Sistemlerinde Dönüşüm ve Değişim”, içinde: *Kamu Bütçesinde Yeni Yaklaşımlar*, ed. F. Altuğ & A. Kesik & M. Şeker, Seçkin Yayınları, Ankara, 155-171.
- Mill, J.S. (1976), *Representative Government, In Utilitarianism, On Liberty and Representative Government*, London, J.M.Dent.
- Sakınç, S. & S.A. Bursalıoğlu (2014), “Bütçelemede Demokratik Bir Değişim: Katılımcı Bütçeleme”, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, May, 1-10;
<http://www.ejvoc.org/makaleler/may_2014/pdf/01.pdf>, 10.05.2015.
- Schmidt, M.C. (2002), *Demokrasi Kuramlarına Giriş*, Çev. M. Emin Köktaş, Vadi Yayınları, Ankara.
- Schumpeter, J.A. (1950), *Capitalism, Socialism and Democracy*, London, George Allen and Ullin.
- TEPAV (2007), *İyi Yönetişim İçin Bir Model: Katılımcı Bütçeleme*, <http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271229711r9770.Iyi_Yonetisim_Icin_Ornek_Bir_Model_Katilimci_Butceleme.pdf>, 10.05.2015.
- Wampler, B. (2007), “A Guide to Participatory Budgeting”, in: *Participatory Budgeting*, ed. A. Shah, Washington, D.C.: The World Bank, 21-54.
- Wampler, B. (2000), *A Guide to Participatory Budgeting*, 1-30.
- Wolf, R.P. (1970), *In Defense of Anarchism*, New York, Harper and Row.
- Yıldırım, Y. (2008), “Porto Alegre-Fatsa: Yerel Düzeyde ‘Demokrasiyi Demokratikleştirmek’ Çabaları Üzerine Bir Karşılaştırma”, *A.Ü. S.B.F. Dergisi*, 63(1), 273-287;
<<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ausbf/article/view/5000053411/5000050728>>, 03.05.2015.

Çobanoğulları, G. & A.B. Yereli (2017), "Katılımcı Demokrasi ve Bütçeleme", *Sosyoekonomi*, Vol. 25(31), 109-125.